

μουσικής

ΠΟΛΥΤΟΝΟ ✓

ΤΕΥΧΟΣ 49 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011 0,01€ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΟΥΣΟΥΡΓΩΝ ΚΩΔ. 7016

σημεία
των καιρών
ή το ποτήρι

Ιδιοκτήτης

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΟΥΣΟΥΡΓΩΝ
Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Οργανισμού
Σύγχρονης Μουσικής (ISCM)
Βασ. Σοφίας & Κόκκαλη,
115 21 Αθήνα
τηλ./fax: 210 7256607

Συντακτική ομάδα

Εκδότης
Κωνσταντίνος Α. Λυγνός*
Δημοσιογραφική έρευνα
Λεωνίδας Κανάρης*
Συντονισμός ύλης
Μαρία-Χριστίνα Κριθαρά*
Τεχνική επεξεργασία
Ελένη Σκάρκου*
Καλλιτεχνική επιμέλεια
Μαρία-Χριστίνα Κριθαρά*
Ελένη Σκάρκου*

Οικονομικά & επικοινωνία

Μαρία-Χριστίνα Κριθαρά*

Δημοσιογραφική έρευνα

& διανομή
Κωνσταντίνος Φλεριανός*

Μόνιμοι συνεργάτες

Έφη Αγραφιώτη,
Γεωργία Καλοδίκη*,
Άση Κονδυλίδου,
Χρήστος Μητσάκης,
Αλέξανδρος Μούζας*,
Νίκος Ροδίτης,
Λορέντα Ράμου,
Θωμάς Ταμβάκος*

Συνεργάτες τεύχους

Μαρία-Βενετία Αποστολοπούλου
Άγγελος Γαβριήλ,
Θωδωρής Λώτης
Μαϊκήνας,
Αλέξιος Σαββίδης,
Φίλιππος-Γρηγόρης Σουγλές,
Θανάσης Τρικούπης

Εξώφυλλο

Ελένη Σκάρκου

Φωτογραφικό υλικό

Αρχείο Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών
Χ. Ακριβιάδης,
Θ. Λώτης

Σκίτσο: Έλλη Σολομωνίδου - Μπαλάνου

Γλωσσική επιμέλεια

Λεωνίδας Κανάρης*,
Γιώργος Χατζημυχαλάκης*

Γραμματεία

Ν. Μεταξά 29, 104 39 Αθήνα

τηλ. /fax: 210 8824983

email: ikanaris@otenet.gr

Συνδρομές - Διαφημίσεις

Χανιώτου 17, 154 52, Ψυχικό

Μ. Χ. Κριθαρά: 210 6713086

Υπεύθυνος Οικονομικών

Αλέξανδρος Μούζας

Νομικός Σύμβουλος

Κατερίνα Συγγενιώτου

Εκτύπωση - Παραγωγή

ΦΩΤΟΛΙΟ & ΤΥΡΙΣΟΝ Α.Ε.

Δημαράκη 20, 11855 Αθήνα

τηλ. 210 3470808, email: fotoлио@tyricon.gr

(* μέλη της Ε.Ε.Μ.)

Η αναδημοσίευση κειμένων και υλικού

επιτρέπεται μόνον κατόπιν αδειάς

της Συντακτικής Ομάδας ή του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.

Τα άρθρα του περιοδικού δεν εκφράζουν

υποχρεωτικά τις απόψεις του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ..

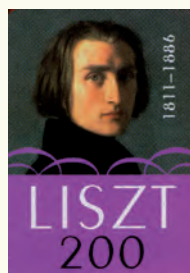
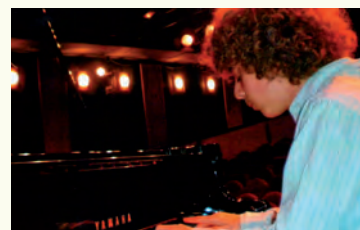
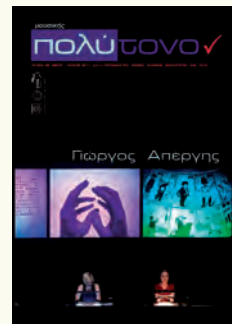
Οι επιλογές του περιοδικού αποτελούν ευθύνη

της Συντακτικής Ομάδας. Τα ενυπόγραφα άρθρα

εκφράζουν απόψεις των συντακτών μας.

Σ' αυτό το τεύχος

4. + θεσις
6. Ημερολόγιο
8. Εκδηλώσεις Ε.Ε.Μ.
9. Εκδηλώσεις εξωτερικού
11. Ειδήσεις - Σχόλια
22. Πολιτιστικό παρατηρητήριο
23. Μουσική Εκπαίδευση
26. Δημοτικά Ωδεία
28. Νίκος Τσούχλος
34. Μουσικολογική έρευνα
36. Ιστορία της jazz
38. Ηπειρώτικη Μουσική
40. Λόγια απλά
42. Μουσικά σύνολα
44. Σεμινάρια - Διαγωνισμοί
46. Επιστολές - Ανακοινώσεις
47. Βιβλιοπαρουσίαση
50. Τεχνογραφήματα
54. Οπτικές ακροάσεις

Σημεία των καιρών, ή το Ποτήρι

Στην παρούσα οικονομική και κοινωνική κατάσταση, δε χρειάστηκε πολύ σκέψη για να αποφασίσουμε το θέμα αυτού του editorial. Είναι αλήθεια ότι ο κόσμος σχεδόν πάντα, διαιρείται σε αυτούς που βλέπουν το ποτήρι μισογεμάτο και σε αυτούς που το βλέπουν μισοάδειο. Είναι δικαίωμα του καθενός να διαλέξει την εκδοχή του και να ακολουθήσει τον ανάλογο δρόμο.

Η διαφορά, είναι ότι αυτός που επιλέγει το μισοάδειο ποτήρι, μάλλον θα αδρανήσει, θεωρώντας ότι το συνεχές άδειασμα είναι περίπου αναπόφευκτο. Από την άλλη πλευρά, η αντίθετη άποψη του μισογεμάτου, οδηγεί στη δράση και κατ' επέκταση, στο - δύσκολο μεν, αλλά όχι και αδύνατο - γέμισμα του ποτηριού.

«Και πού ξέρουμε», θα αντικρούσει η άλλη πλευρά, «ότι το γέμισμα του ποτηριού όντως θα επιτευχθεί;». Μα φυσικά και κανείς δεν το ξέρει! Πώς θα μπορούσε άλλωστε; Η απαίτηση απόλυτης πρόγνωσης του επιθυμητού αποτελέσματος πριν τη δράση, φλερτάρει αρκετά με το μεταφυσικό. Μπορείς να υπολογίσεις θετικούς και αρνητικούς παράγοντες, όλα τα υπέρ και τα κατά μιας κατάστασης, ίσως και ορισμένα μέγιστα ή ελάχιστα ποσοστά επιτυχίας, αλλά πέραν αυτού, τίποτ' άλλο.

Η δράση περικλείει μεγάλα ποσοστά ανησυχίας, προβληματισμού και αγωνίας. Θα χρειαστεί πολλές φορές να αναθεωρήσεις, να σκεφτείς με εντελώς διαφορετικό τρόπο, να επιλέξεις από την αρχή, να ανατρέψεις ακόμα - και κυρίως-, τις δικές σου πεποιθήσεις και τρόπους «πλοήγησης», μέσα σε αντίξοες συνθήκες.

Όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι απασχόλησαν έντονα ένα χαρισματικό αλλά και «δύσκολο» άνθρωπο των καιρών μας, που με τη δράση του άφησε έντονη τη σφραγίδα του στο τέλος του 20ου και στην αρχή του 21ου αιώνα.

Στις σελίδες 50 έως 53 του περιοδικού, κάνουμε μία μικρή αναφορά σ' αυτόν και κρατάμε από τα λόγια του, αυτά που πραγματικά έχουμε ανάγκη στους απερίγραπτους καιρούς που ζούμε:

«Ποτέ δε γίνεται να προβλέψεις την πορεία σου.»

«Για να την εκτιμήσεις, θα πρέπει να κοιτάξεις προς τα πίσω.»

«Μην τα παρατάτε!»

Για όλους εμάς και για τον Πολιτισμό,
στην καινούργια εποχή που έρχεται ολοταχώς...

Η Συντακτική Ομάδα

Πρόγραμμα και νέα οργάνωση της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών

Παρακολουθώντας τα τελευταία χρόνια συστηματικά τις συνεντεύξεις τύπου για τα προγράμματα των μουσικών μας φορέων, έχουμε γράψει πολλές φορές για «αλλαγή σελίδας». Τα γεγονότα μας έχουν συχνά διαψεύσει, καθώς οι αρχικές καλές προθέσεις σκοντάφτουν πάνω στις χρόνιες παθογένειες των πολιτιστικών πραγμάτων αυτής της χώρας. Έτσι, παρά την κατ' αρχήν θετική εικόνα, διστάζουμε να μιλήσουμε ξανά για «αλλαγή σελίδας». Θα υιοθετήσουμε λοιπόν την προσέγγιση του νέου καλλιτεχνικού διευθυντή της ΚΟΑ, Βασίλη Χριστόπουλου ο οποίος παρουσιάζοντας το φετινό πρόγραμμα μίλησε για «ανάμικτα συναισθήματα» για να προσθέσει αμέσως ότι η ΚΟΑ μοιάζει να μην κινδυνεύει άμεσα.

Σημειώνουμε επίσης τη δήλωσή του: «Θλίβομαι για την Ορχήστρα των Χρωμάτων» καθώς και το ότι θεώρησε απαραίτητη την άποψη ότι στην Αθήνα υπάρχουν πολλές ορχήστρες. Πάντως το χαρακτηριστικό της παρουσίασης ήταν οι πολλές αλλαγές και οι καινοτομίες, τόσο στο προφίλ και την εικόνα της ορχήστρας, όσο και στον καθαυτό προγραμματισμό. Θετικό το ότι όλα αυτά φαίνεται να έχουν σχεδιαστεί λαβάζοντας υπ' όψη την αβέβαιη τρέχουσα πραγματικότητα. Δεν πρόκειται λοιπόν για μία δονκιχωτική «φυγή προς τα εμπρός», αλλά για ενέργειες που έχουν πιθανότητες επιτυχίας, καθώς έχουν σχεδιαστεί με βάση τα πραγματικά δεδομένα. Ο Β. Χριστόπουλος αναφέρθηκε στις μειωμένες και ασαφείς πλέον δυνατότητες κρατικής υποστήριξης και υποστήριξε ότι αυτό πρέπει να αναπληρωθεί από εναλλακτικές λύσεις.

Ενδεικτικό έξυπνης και οικονομικής αντιμετώπισης ο σχεδιασμός της έκδοσης του προγράμματος: Ένα καλαίσθητο μικρό βιβλιαράκι με εξώφυλλο το νέο λογότυπο της ορχήστρας. Ο σχεδιασμός είναι ενιαίος και ο κάθε μήνας της σεζόν θα δηλώνεται από τα διαφορετικά χρώματα της κάθε έκδοσης. Εδώ περιλαμβάνονται και οι (σύντομες πλέον) σημειώσεις προγράμματος της κάθε συναυλίας. Η έκδοση συνοδεύεται από μία μικρή αφίσα που εκθέτει συνοπτικά και τις 44 φετινές συναυλίες.

Ανάλογες καινοτομίες συνιστούν ο (αναμενόμενος προς το παρόν) επανασχεδιασμός της ιστοσελίδας, η νέα πολιτική εισιτηρίων, κρατήσεων και εκπνώσεων, το blog

των μουσικών και οι συνεργασίες με άλλους φορείς. Εδώ σημειώνουμε την ανακοίνωση ότι το 3ο Πρόγραμμα θα μεταδώσει ζωντανά τις περισσότερες συναυλίες του Μεγάρου. Αναφερόμαστε χωριστά στις εισαγωγικές ομιλίες που θα γίνονται μία ώρα περίπου πριν τις συναυλίες, στους χώρους του Μεγάρου Μουσικής. Όπως είπε ο πιανίστας Τ. Γουβέλης, που ήδη έκανε την πρώτη από αυτές, στην εναρκτήρια συναυλία της ΚΟΑ, στόχος είναι «η ενίσχυση και ο εμπλουτισμός της εμπειρίας της ακρόασης.»

Το ίδιο το πρόγραμμα, αρθρώνεται κατά βάση, γύρω από θεματικούς κύκλους, που συχνά περιλαμβάνουν άλλες υποκατηγορίες. Για παράδειγμα: Κάτω από το γενικό κύκλο «Θυσία», παρουσιάζονται έργα για την χριστιανική, την πολεμική, την ερωτική, και την αρχαϊκή θυσία. Παράδειγμα μουσικού έργου για την πρώτη, «Οι Επτά τελευταίες λέξεις του Χριστού πάνω στο Σταυρό» του Haydn, παράδειγμα για την τελευταία, «Η Ιεροτελεστία της Άνοιξης» του Stravinsky.

Άλλα προγράμματα αρθρώνονται γύρω από μία κεντρική ιδέα. Στην πρώτη συναυλία (Παρασκευή 7 Οκτωβρίου), με τίτλο «Μουσικές των νερών», παρουσιάστηκαν έργα, G. F. Handel (Μουσική των νερών), A. Hovhaness (Και ο Θεός έπλασε τις μεγάλες φάλαινες) και C. Debussy (Η Θάλασσα). Ο προγραμματισμός αυτού του είδους ξεφεύγει από τα συνήθη, όπως είναι για παράδειγμα η ιστορική ενότητα, όπου παρουσιάζονται μαζί έργα μίας εποχής. Ενοποιητικό στοιχείο γίνεται πλέον η «δραματουργική ενότητα». Σε κάθε περίπτωση ο στόχος είναι πάντα να προσφέρεται «ουσιαστική ψυχαγωγία υψηλού επιπέδου».

Η κατάρτιση του προγράμματος ξεκίνησε το Μάιο, άρα σχεδιάστηκε μόλις μέσα σε τρεις μήνες. Θα αποδώσουμε σε αυτό την μάλλον ισχνή παρουσία ελληνικών έργων και επίσης θα πούμε ότι μας λείπουν οι «Ελληνικές Μουσικές Γιορτές»... Από την άλλη θεωρούμε θετικές τις αναθέσεις σε πέντε νέους έλληνες συνθέτες. Αναμενόμενα ότι την επόμενη χρονιά θα αποκατασταθεί ακόμα περισσότερο η ισορροπία και ότι θα ακούσουμε περισσότερα ελληνικά έργα.

Κατά τα άλλα, ευχόμαστε σε όλους τους εμπλεκόμενους καλή δύναμη!

Θα την χρειαστούν...

“Πλειάς” το άγνωστο μουσικό μας παρελθόν

Εμείς οι ελληνες αν και φανατικοί λάτρεις του παρελθόντος μας, εντούτοις φαίνεται πως επιλέγουμε να θυμηθούμε ότι μας έχουν μάθει ή ότι βολεύει στην τρέχουσα ανάγνωση της ιστορίας. Η άγνοια του κοινού για τον πλούτο της ελληνικής μουσικής δημιουργίας είναι κοινή διαπίστωση. Είναι όμως εγγενής αδυναμία και ασυμβατότητα της ελληνικής κοινωνίας με την Δυτική μουσική παράδοση ή αποτέλεσμα της απουσίας συστηματικής μελέτης του παρελθόντος;

Είναι φανερό ότι όταν θέλουμε να προσεγγίσουμε αυτό το παρελθόν πρώτο μέλημα είναι η αναζήτηση και η μελέτη της δημιουργίας των ελλήνων συνθετών, οι εκτελέσεις, η δισκογραφία, εγχώρια ή διεθνής.

Αυτό όμως που συχνά μας διαφεύγει είναι το ειδικό βάρος του μουσικού παρελθόντος αυτού του τόπου. Δηλαδή το ποιόν (επίπεδο και θεματική ευρύτητα) αλλά και η έκταση της μουσικής ζωής του τόπου τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα.

Ήταν έντονη ή όχι; Με ποιο τρόπο η κοινωνία της εποχής συνέβαλε στην ανάδειξη αξιόλογων μουσικών και συνθετών όπως ο Σπύρος Σαμάρας; Η δημιουργία στηριζόταν σε ένα «παράλληλο σύμπαν» επαϊόντων ή αποτελούσε οργανικό μέρος μιας - υπό διαμόρφωση - εθνικής και εγχώριας κουλτούρας; Ήταν η μουσική μέρος του κοινωνικού γίνεσθαι;

Ιστοριοδιφώντας στο πλαίσιο μιας έρευνας για την εύρεση κειμένων σχετικών με την ευρωπαϊκή συνείδηση, βρέθηκα να ξεφυλλίζω το εξαιρετικό ηλεκτρονικό αρχείο «ΠΛΕΙΑΣ» του Πανεπιστημίου Πατρών, που περιέχει ψηφιοποιημένες 32 εκδόσεις περιοδικών του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα. Λαβαίνοντας υπ' όψιν ότι τα περιοδικά είχαν ένα γενικό εγκυκλοπαιδικό, επιμορφωτικό και ενημερωτικό χαρακτήρα, αποτελούν πολύτιμη πηγή για τον ερευνητή ή τον υπομονετικό ιστοριοδίφη.

Πολλά καλύπτουν μεγάλη χρονική περίοδο, ενώ βρίσκει κανείς ενδιαφέρουσες πληροφορίες για μουσικά γεγονότα της εποχής αλλά και απόψεις για ζητήματα που μας απασχολούν ακόμα και σήμερα όπως: «Η μουσική εν τοις παρ ημίν σχολείοις» (Νεολόγου, Εβδομαδιαία Επιθεώρησης, Κωνσταντινούπολις, τεύχος 49, 1893), όπου διαβάζουμε:

«Πολλά των ημετέρων σχολείων, κοινοτικών και ιδιωτικών, επισταμένως εξετάσαντες, μετά λύπης παρατηρήσαμεν, ότι η μουσική θεωρούμενη ως περιττόν μάθημα δεν διδάσκεται σχεδόν εν αυτοίς.

...Υπάρχουσι δε άλλα σχολεία εν οίς η μουσική διδάσκεται ουχί ως μάθημα υποχρεωτικόν αλλ' ως διασκεδαστικόν δια να περνούν οι μαθηταί τον καιρόν τους!

... Τι εκέρδισεν η νεάνις εάν εξέμαθεν εν τω σχολείω να ταχυδακτυλουργή επί του κλειδοκυμβάλου έναν βαλλισμόν ή μίαν πόλκαν; Τα τοιαύτα μουσικά αθύρματα τους μεν νέους καθιστώσιν ελαφρούς, τας δε νεάνιδας ελαφροτέρας.»

Με το ίδιο θέμα όμως ασχολείται και η «Ακρόπολις Φιλολογική» στο τεύχος 12 του 1888. Ο τίτλος ίδιος: «Η μουσική εν τοις παρ ημίν σχολείοις». Οι διασπιστώσεις παρόμοιες...Επιπλέον, περιλαμβάνεται μια πρόταση ακόμη και σήμερα τολμηρή: «Η μουσική πρέπει να είναι υποχρεωτικόν μάθημα και τοσούτον σπουδαίο ως και παν άλλο.»

Πλέον ενδιαφέρον για τους μελετητές της μουσικής ζωής είναι το περιοδικό *Πινακοθήκη*. Από τα 14 στοιχεία που εμφανίζει η μηχανή αναζήτησης στην λέξη «Συναυλία», τα 13 αφορούν σύνοψη της καλλιτεχνικής ζωής της Ελλάδας από το 1918 έως το 1924. Εκεί συναντάμε επαινετικές αναφορές για τον τελειόφοιτο Δημήτρη Μητρόπουλο, ως εκτελεστή, αλλά και ως διευθυντή ορχήστρας του Ελληνικού Ωδείου μετά την επιστροφή του από το Βερολίνο.

Παρομοίως, πολλές είναι οι αναφορές για τον Μ. Καλομοίρη, τον Δ. Λαυράγκα και άλλους. Εντύπωση κάνει και η έντονη παρουσία Ρώσων μουσικών που προφανώς κατέφυγαν στην Ελλάδα, αναζητώντας καλύτερο μέλλον, μετά την Σοβιετική Επανάσταση.

Ιστορικές παραδοξότητες: Η Σοβιετική Ένωση με την άνοδό της αλλά και με την πτώση της, μας ωφέλησε μουσικά. Υπήρχε λοιπόν μουσική ζωή και μάλιστα έντονη. Τί έφταιξε και μετά από 130 χρόνια βασανίζομαστε εν πολλοίς με τα ίδια προβλήματα, είναι αντικείμενο άλλης συζήτησης...

Σήμερα ας αρκεστούμε στην γνωριμία με τις πηγές: <http://xantho.lis.upatras.gr/pleias/>

Τα συμπεράσματα μιας έρευνας

Η στάση των καθηγητών πιάνου του Νομού Έβρου, όσον αφορά στα χαρισματικά παιδιά

Τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών κάθε βαθμίδας και ειδικότητας, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά στην ειδική αγωγή, δηλαδή τους μαθητές με ειδικές ανάγκες και δυσκολίες μάθησης. Δεν υπάρχει ωστόσο κάποια εξειδίκευση και παιδαγωγική κατεύθυνση στους εκπαιδευτικούς ως προς τη διδασκαλία σε μαθητές που θεωρούνται χαρισματικοί και ταλαντούχοι. Επίσης, δεν υπάρχει μια βάση δεδομένων που να δείχνει το ποσοστό αυτών των χαρισματικών μαθητών, ούτε και κάποια ειδική διαδικασία για την αναγνώριση των ιδιαίτερων ικανοτήτων τους.

Μουσικές δεξιότητες

Η ανάπτυξη της μουσικής ικανότητας των χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών εξαρτάται από μια σειρά γνωστικών, προσωπικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων. Ανάμεσά τους βρίσκονται οι δυνατότητες ευκαιριών, τα κίνητρα, οι εμπειρίες, η γενική μόρφωση, αλλά και η εξειδικευμένη μουσική εκπαίδευση. Αυτό το τελευταίο εξαρτάται (σε πολύ μεγάλο βαθμό!) από τις παιδαγωγικές και διδακτικές δεξιότητες των καθηγητών τους.

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι οι μουσικές σχολές και τα ωδεία (δημοτικά, κρατικά και ιδιωτικά), είναι τα μόνα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, που προσφέρουν εξειδικευμένη μουσική παιδεία σε παιδιά ηλικίας 6 έως 12 ετών, δηλαδή σε παιδιά που φοιτούν σε δημοτικά σχολεία.

Στα πλαίσια αυτού του προβληματισμού, οργανώσαμε μία ερευνητική μελέτη για τη στάση των καθηγητών πιάνου του Νομού Έβρου στα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά. Σκοπός της είναι να χαραχθούν κάποιες κατευθύνσεις μίας εναλλακτικής μουσικής εκπαίδευσης για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά που σπουδάζουν πιάνο, μέσα από την διερεύνηση των ειδικών ικανοτήτων τους και την αξιολόγηση των πρακτικών που εφαρμόζονται από τους καθηγητές τους.

Η μεθοδολογία της έρευνας

Η ανταπόκριση από τα ωδεία και τις μουσικές σχολές του Νομού Έβρου υπήρξε μεγάλη, αφού το σύνολο αυτών επεδίωξε τη συνεργασία και μόνο από τους καθηγητές

Δημοτικά Ωδεία στο σημείο μηδέν

Όπως και πολλοί άλλοι πολιτιστικοί θεσμοί, τα Δημοτικά Ωδεία είναι μία ακόμη παράπλευρη απώλεια της κρίσης και των οριζόντιων περικοπών στο δημόσιο τομέα. Η νέα σχολική χρονιά έχει τυπικά ξεκινήσει, ωστόσο δεν έχουν ακόμα εγκριθεί από τις Περιφέρειες και το Υπουργείο Εσωτερικών οι προσλήψεις που αφορούν στο καλλιτεχνικό - διδακτικό προσωπικό των Ωδείων. Οι δημοτικές αρχές αιφνιδιασμένες και αμήχανες μπροστά στα γενικότερα εργασιακά τεκταινόμενα, απλώς παρακολουθούν τα γεγονότα. Καλλιτεχνικοί διευθυντές και δάσκαλοι αγωνιούν, οι αιτήσεις νέων μαθητών μένουν σε εκκρεμότητα, ενώ οι παλαιοί σπουδαστές και κυρίως οι επί πτυχίω αναμένουν...

Δημοσιεύουμε από κάτω αυτούσια επιστολή την οποία υπογράφουν δεκαοκτώ καλλιτεχνικοί διευθυντές Δημοτικών Ωδείων απ' όλη την Ελλάδα. Πιστεύουμε ότι το θέμα είναι πολύ σοβαρό και θα το παρακολουθήσουμε από κοντά.

6 Οκτωβρίου, 2011

Θέμα: ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΩΔΕΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΕ ΑΔΙΕΞΟΔΟ

Ενόψει των πρόσφατων αναγγελιών και των περικοπών θέσεων και συμβάσεων στο δημόσιο αλλά και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, θέλουμε να σας ενημερώσουμε για τα ανυπέρβλητα προβλήματα που προκύπτουν στη λειτουργία των Δημοτικών Ωδείων.

Με παλαιότερό μας υπόμνημα προς τα Υπουργεία Εργασίας, Εσωτερικών, Παιδείας και Πολιτισμού, που κατατέθηκε στις 9 Νοεμβρίου 2009, αλλά και με το πρόσφατο υπόμνημα που κατατέθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2011 στα Υπουργεία Εσωτερικών, Πολιτισμού, στην ΠΕΜ-ΟΤΑ κ.α., εξηγήσαμε την ιδιαιτερότητα της λειτουργίας των Δημοτικών Ωδείων, αναλύοντας την ταυτότητά τους, το ισχύον εργασιακό καθεστώς, καθώς και τις αδυναμίες του νομικού πλαισίου που δυσχεραίνουν την εύρυθμη λειτουργία αυτών και πλήττουν ανεπανόρθωτα τον τομέα του πολιτισμού και της παιδείας, καθώς δεν υπήρξε ποτέ - και συνεχίζει να απουσιάζει από τις πρόσφατες εξαγγελίες - κάποια ειδική πρόβλεψη για το ιδιαίτερο καθεστώς των εκπαιδευτικών - καλλιτεχνικών αυτών ιδρυμάτων, στα οποία βασιζείται η μουσική παιδεία της χώρας.

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΩΔΕΙΩΝ

Τα Δημοτικά Ωδεία:

- Είναι μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, στα οποία λειτουργούν σχολές με ειδικό γνωστικό αντικείμενο (πχ. σχολές Πιάνου, Μονωδίας, Εγχόρδων, Πνευστών οργάνων, Ανώτερων Θεωρητικών κλπ.).

- Είναι αναγνωρισμένα από το ΥΠΠΟΤ, το οποίο εποπτεύει και πιστοποιεί τις ωδειακές σπουδές.

- Υπάγονται στους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως ΝΠΔΔ ή Δημοτικές Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

- Καλύπτουν τις δαπάνες της λειτουργίας τους σε σημαντικό ποσοστό από επιχορήγηση των Δήμων και από τα δίδακτρα που καταβάλλουν οι σπουδαστές.

- Λόγω αυτής της επιχορήγησης από τους Δήμους, παρέχουν στους σπουδαστές τους τη δυνατότητα εκπαίδευσης υψηλών προδιαγραφών, σε ειδικά αντικείμενα και σχολές που - στις περισσότερες περιπτώσεις - δεν μπορούν να προσφερθούν από τα ιδιωτικά ωδεία. Έτσι, τα δίδακτρα διατηρούνται σε χαμηλό επίπεδο (σε αντίθεση με τον ιδιωτικό τομέα) και

ταυτόχρονα δίνονται σημαντικές παροχές σε μονογονεϊκές, τρίτεκνες, πολύτεκνες ή χαμηλού εισοδήματος οικογένειες, ανέργους κλπ.

- Πέραν της κοινωνικής και εκπαιδευτικής τους προσφοράς, επιτελούν σπουδαίο πολιτιστικό έργο στην περιφέρεια, αφού με τα μουσικά τους σύνολα (Συμφωνικές & Φιλαρμονικές Ορχήστρες, Χορωδίες κλπ.) δίνουν αφενός τη δυνατότητα στα παιδιά να έλθουν σε επαφή με τη Μουσική Τέχνη, στο πλαίσιο ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ταυτόχρονα, απευθύνονται σε ένα ευρύτερο κοινό με τη διοργάνωση εκδηλώσεων (διαγωνισμοί, σεμινάρια, συνεδρία, αφιερώματα κλπ.) και φεστιβάλ με πανελλαδική αλλά και διεθνή εμβέλεια.

ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΩΔΕΙΩΝ

Είναι κατανοητό από τα παραπάνω ότι οι καθηγητές των Δημοτικών Ωδείων:

- Έχουν εκπαιδευτεί (στην Ελλάδα ή/και στο εξωτερικό) σε ειδικό γνωστικό αντικείμενο διδασκαλίας και εξυπηρετούν ιδιαίτερες κοινωνικές-εκπαιδευτικές ανάγκες.

- Ακολουθούν βάσει των διατάξεων του ΥΠΠΟΤ το διδακτικό (ακαδημαϊκό) έτος που διαρκεί δέκα (10) περίπου μήνες, δηλαδή από τις αρχές Σεπτεμβρίου έως το τέλος Ιουνίου.

- Καλούνται να διαθέτουν και να διατηρούν υψηλό και ανταγωνιστικό επίπεδο σπουδών, προσφέροντας αντίστοιχες διδακτικές υπηρεσίες (με τη συνεχή εξέλιξη των ιδίων ως καλλιτεχνών) και συμμετέχοντας παράλληλα σε ποικίλες πολιτιστικές δράσεις που οι Δήμοι μέσω των Δημοτικών Ωδείων έχουν αναπτύξει.

- Σε ένα σημαντικό ποσοστό εργάζονται πλέον με συμβάσεις αορίστου χρόνου ιδιωτικού δικαίου (πλήρους ή μερικής απασχόλησης). Μεγάλο όμως, μέρος του διδακτικού και καλλιτεχνικού προσωπικού, το οποίο κρίνεται απολύτως απαραίτητο για τη λειτουργία των Ωδείων - καθόσον μεταβάλλεται ανά σχολικό έτος ο αριθμός των εκπαιδευόμενων και προκύπτουν νέες ανάγκες σε ειδικά γνωστικά αντικείμενα - απασχολείται με συμβάσεις έργου ή εργασίας ορισμένου χρόνου (9μηνες, 8μηνες ή/και 10μηνες). Πρόκειται δηλαδή για ωρομίσθιες συμβάσεις, όπου η αμοιβή εξαρτάται άμεσα από τον αριθμό των μαθητών και καθορίζεται βάση ΦΕΚ(1414/2008 Τεύχος Β).

Η Μουσική Πράξη

Αφορμή για την συνέντευξη αυτή με τον μαέστρο και καλλιτεχνικό διευθυντή του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών Νίκο Τσούγλο, μας έδωσε η έκδοσή του βιβλίου του «Τέχνη των αισθημάτων και των συγκινήσεων» (Εκδόσεις Γαβριηλίδης).

Μετά από αρκετά τεύχη όπου συζητάμε για τα προβλήματα της μουσικής σε σχέση με τα όσα γύρω μας συμβαίνουν, θεωρήσαμε ότι ήταν πια καιρός να γυρίσουμε πίσω στα βασικά: στην ίδια την μουσική και την πρακτική της.

Από την άλλη, δεν μπορούσαμε να αφήσουμε και «τα τρέχοντα» εντελώς απ' έξω, καθώς η καθημερινή πραγματικότητα έρχεται να επιβαρύνει τα μουσικά μας πράγματα με επιπλέον προβλήματα. Τον ρωτήσαμε λοιπόν κατ' αρχή, αν θέλει να σχολιάσει την επικαιρότητα.

Ν. Τ. Ο Πολιτισμός είναι ο πιο ευαίσθητος δείκτης των διαφόρων παθολογιών μιας κοινωνίας. Πώς καταλαβαίνει κανείς ότι η υδατική σύσταση μίας λίμνης έχει πρόβλημα; Ορισμένοι πιο ευαίσθητοι οργανισμοί αρχίζουν να πεθαίνουν. Φοβάμαι ότι η ένδειξη που έχουμε με την ιστορία της Ορχήστρας των Χρωμάτων είναι άκρως ανησυχητική, καθώς εδώ δεν πρόκειται για μικροοργανισμό, αλλά για ένα μεγάλο ψάρι το οποίο ασφυκτιά από μήνες στην εντατική λόγω έλλειψης οξυγόνου.

Κ. Λ. Υπάρχει και η άποψη ότι σε εποχές κρίσης η τέχνη ωφελείται από ένα αυξημένο ενδιαφέρον του κόσμου.

Ν. Τ. Εξαρτάται από τις τέχνες... Ο συγγραφέας - υποθέτω - μπορεί και να έχει πολύ περισσότερα ερεθίσματα σε περιόδους κρίσης. Επίσης να έχει και μεγαλύτερο ακροατήριο, το οποίο μπορεί να προσεγγίσει με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Όμως, σε μορφές τέχνης που εξαρτώνται άμεσα από «βαρύτερους» θεσμούς, όπως η Μουσική, τα πράγματα διαφέρουν. Ένας νέος συνθέτης του οποίου το έργο θα παιζόταν του χρόνου από τα Χρώματα, ποια προοπτική άραγε έχει σήμερα;

Κ. Λ. Πώς επηρέασε η συγκυρία το κοινό του Μεγάρου; Άλλαξαν οι συνήθειές του; Τί βλέπετε ως προς τα εισιτήρια;

Ν. Τ. Πρώτη γενική παρατήρηση είναι ότι την περσινή χρονιά είχαμε αύξηση των εισιτηρίων. Αυτό δεν έχει να κάνει μόνο με την ευαίσθητη τιμο-

λογιακή πολιτική ή την δυναμική πολιτική προβολής που ακολουθήσαμε. Είναι, κατά τη γνώμη μου, ένας πολύ θετικός δείκτης ως προς την πολιτιστική ζωτικότητα της κοινωνίας μας στην περίοδο της χειρότερης οικονομικής κρίσης που έχει ζήσει τις τελευταίες δεκαετίες.

Εξαίρεση αποτέλεσαν περίοδοι όπου είχαν συμβεί εξαιρετικά δραματικά επεισόδια, όπως η τραγωδία στη Μαρίν, όπου η προσέλευση κατακρημνίστηκε. Εκεί, λες και ολόκληρη η κοινωνία είχε παγώσει, σαν να είχε καταληφθεί από μια γενικευμένη κατάθλιψη - πώς να το πω; - μία κατάσταση ψυχικής ανορεξίας. Κάτι που μπορώ πολύ καλά να καταλάβω...

Κ. Λ. Υπάρχουν κάποιες γενικότερες συνθήκες, τόσο στην τεχνολογία όσο και στην κοινωνία, που προχωρούν και αλλάζουν ανεξάρτητα από όσα συμβαίνουν σε εμάς. Πόσο αυτές επιβάλλουν ένα νέο τρόπο προσέγγισης στη μουσική; Εδώ σκέφτομαι και όλα όσα είπες στην παρουσίαση του βιβλίου σου προχθές. Για ένα τρόπο παρουσίασης που έρχεται από μία συγκεκριμένη εποχή.

Ν. Τ. Το θέμα άπτεται μίας διαφορετικής κρίσης, όχι της οικονομικής. Ζούμε σε εποχή μετάβασης, όπου φαίνεται ότι ένα ολόκληρο παραδοσιακό πολιτιστικό μοντέλο παλεύει να επιζήσει, ενώ ταυτοχρόνως εμφανίζονται καινούριες δυνάμεις των οποίων δεν μπορείς να αρνηθείς ούτε τη λογική, ούτε το δικαίωμα να υπάρχουν.

Στη μουσική υφίσταται ένας παραδοσιακός κοινός τόπος, μια απο-

λύτως κεντρική πολιτιστική έκφραση: η «κλασική» συναυλία. Σε άλλες εποχές και πριν γενικευτεί το σχήμα αυτό (στην Δυτική Ευρώπη του 18ου αιώνα για παράδειγμα), η μουσική ακουγόταν κυρίως σε χώρους λατρείας, σε χώρους γιορτής και στην κατ' οίκον αναψυχή - είτε ο σίκος αυτός ήταν ένα μικρό αστικό σπίτι, είτε το παλάτι του πρίγκηπος Εστερχάζι.

Κατά τον 19ο αιώνα, αυτή η δραστηριότητα μετατράπηκε πανηγυρικά σε δημόσια, κοσμική τελετουργία, ως πολιτιστική έκφραση μιας εύπορης αστικής τάξης, που γρήγορα έχτισε τους δικούς της ναούς μουσικού πολιτισμού: τις μεγάλες αίθουσες συναυλιών, όπως το Musikverein της Βιέννης ή το Concertgebouw του Αμστερνταμ.

Ακόμα, εξέθρεψε την μεγάλη συμφωνική ορχήστρα ως ναυαρχίδα της μουσικής δημιουργίας, ενώ και η ως τότε «οικιακής χρήσης» μουσική έγινε δημόσιο είδος.

Κάπως έτσι γεννήθηκε η φόρμα της «κλασικής» συναυλίας η οποία βασίζεται σε κάποιες θεμελιώδεις (αν και όχι τόσο εμφανείς), παραδοχές, με πρώτη την προεξέχουσα θέση κάποιων «αθάνατων αριστουργημάτων» του παρελθόντος, πράγμα που συχνά κινδυνεύει να μετατρέψει τη συναυλία σε είδος σχεδόν μουσειακό.

Μια άλλη παραδοχή αφορά στην αυθεντία του ιδιοφυούς συνθέτη, με το πνεύμα του οποίου καλούμαστε να κοινωνήσουμε εσωτερικά, σιωπηλά και ευλαβικά, ως εκκλησίασμα (η θρησκευτική παρομοίωση είναι ηθελημένη...). Κάπως έτσι καταργήθηκε

Steve Jobs

καλλιτέχνης της τεχνολογίας & της επιχειρηματικότητας

**«Τρία ήταν τα μήλα που άλλαξαν την ιστορία του κόσμου:
του Αδάμ, του Isaac Newton και του Steve Jobs.»**

Η φράση κυκλοφόρησε την ημέρα του θανάτου του στο Internet.

Κανείς ως τώρα δεν ξέρει ποιος την πρωτόγραψε...

Γεγονός είναι ότι το μήλο της Apple συνδέεται με τον Νεύτωνα.

**Το πρώτο λογότυπο της εταιρείας, σχεδιασμένο σε «retro - psychedelic» στυλ του '60,
από τον τρίτο συνιδρυτή της αρχικής εταιρείας R. G. Wayne,
απεικονίζει τη γνωστή σκηνή με τον επιστήμονα να κάθεται κάτω από το δέντρο
και το μήλο να πέφτει στο κεφάλι του.**

Παρ' όλο που η μιντιακή υπερβολή είναι σύνδρομο της εποχής μας, θεωρούμε ότι οι συγκρίσεις που έγιναν με τον Henry Ford, ως προς την επιχειρηματικότητα, και τον Thomas Edison, ως προς την εφευρετικότητα, δεν είναι εν θερμώ, εφημέρες δοξολογίες. Ανατρέχοντας σε αρκετά παλιότερες εποχές, μπορούμε να βρούμε άλλα ονόματα εφευρετών - εφαρμοστών τεχνολογίας (συγχρόνως επιχειρηματιών), οι οποίοι με την εφαρμογή των ιδεών τους σε πρακτικές κατασκευές, άλλαξαν τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων και μερικές φορές την ίδια τη ροή της Ιστορίας. Στην αυτή κατηγορία βρίσκουμε τον Gutenberg - με την τυπογραφία, τον Fulton - με το ατμόπλοιο, τον Stevenson - με τον σιδηρόδρομο και τον Marconi - με τον τηλεγράφο.

Βασικό στοιχείο στην περίπτωση του Jobs, είναι ότι ανέπτυξε την τεχνολογία και το προϊόν του υπολογιστή (καθώς και όλα τα συνακόλουθα προϊόντα των εταιρειών του), ξεκινώντας από μία άλλη οπτική γωνία. Την εποχή που ξεκινούσε η Apple όλοι οι κατασκευαστές υπολογιστών αντιμετώπιζαν ζητήματα σχεδιασμού και δυνατοτήτων ενός μηχανήματος: προσπαθούσαν να βρουν λύσεις στην αρχιτεκτονική του hardware. Όμως αυτός είναι ο πρώτος που σκέφτηκε, για πρώτη φορά, πώς να κάνει τον υπολογιστή «φιλικό ως προς το χρήστη» (user friendly).

Εδώ ας ανοίξουμε μία μικρή ιστορική παρένθεση: Ο Jobs, οι συνεργάτες του, αλλά και ολόκληρη η γενιά των πρώτων εφευρετών - επιχειρηματιών «κομπιουτεράδων», ανάμεσα τους και ο ανταγωνιστής του Bill Gates, ξεκινάνε στο κατάλληλο μέρος - Καλιφόρνια - στην κατάλληλη χρονική στιγμή - δεκαετία του '70: Είναι η εποχή που η τεχνολογική εξέλιξη κάνει εφικτή τη δραματική μείωση του φυσικού μεγέθους των υπολογιστικών και γενικότερα όλων των «ηλεκτρονικών» μηχανημάτων. Ακόμα και μέχρι τις αρχές του '80, οι υπολογιστές ήταν κάποιες θηριώδεις

κατασκευές εγκατεστημένες στα υπόγεια των πανεπιστημιακών κτιρίων, όπου για να χρησιμοποιήσεις το «main frame computer», έπρεπε να κλείσεις ώρες κατόπιν συνεννόησης με τη γραμματεία του τμήματος.

Η ανάγκη για ένα πιο «προσωπικό μηχανήμα» ήταν προφανής. Όμως η μείωση του μεγέθους και η προσωπική χρήση είναι μόνο ένα μέρος της ιστορίας. Πολύ βασικότερο είναι ότι πριν τον Jobs, οι υπολογιστές ήταν κάτι πολύπλοκα μηχανήματα που ο χειρισμός τους απαιτούσε ειδικές γνώσεις και εξάσκηση. Η ιδέα ότι θα υπήρχε τεράστια εμπορική δυνατότητα αν ο υπολογιστής μπορούσε να φτιαχτεί με ένα τρόπο που να κάνει εφικτό το χειρισμό του περίπου από τον καθένα, κάνει τη μεγάλη διαφορά.

Τα μηχανήματα της Apple ήταν τα πρώτα που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από κάποιον που το μόνο που ήθελε ήταν «να κάνει τη δουλειά του». Τη λογική αυτή βρίσκουμε και στο τελευταίο προϊόν που ο ίδιος παρουσίασε: Το iPad, του οποίου, όπως λέγεται, ο χειρισμός είναι εξίσου εύκολος από ένα μικρό παιδί, όσο και από ένα εβδομητάχρονο.

Και έμπορος, και καλλιτέχνης:

Η δυνατότητά του να διαβλέπει εμπορικές δυνατότητες σε προϊόντα ή εφαρμογές που κανείς δεν φανταζόταν, αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα σημεία της προσωπικότητάς του. Παράλληλα, υπήρξε και ένα εξαιρετικά ανήσυχο πνεύμα. Σύμφωνα με τα εντελώς πρόσφατα στοιχεία της Wikipedia (Οκτώβριος 2011), καταγράφεται ως ο βασικός εφευρέτης ή συνεφευρέτης, σε 342 αμερικανικές ευρεσιτεχνίες ή εφαρμογές που σχετίζονται με διάφορες τεχνολογίες: υπολογιστές, φορητές συσκευές, user inter-

ένας πρόγονος του κλασικού μοντερνισμού

Το 2011 είναι έτος Liszt, καθώς στις 22 Οκτωβρίου συμπληρώθηκαν 200 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου ρομαντικού συνθέτη.

Με αφορμή την επέτειο, η δισκογραφική εταιρεία Deutsche Grammophon κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 2011 δύο σημαντικά άλμπουμ, αφιερωμένα σε αυτόν τον πρόδρομο του μοντερνισμού.

Είναι γνωστό, ότι πτυχές της μουσικής του Liszt επηρέασαν το έργο και τη δημιουργία πολλών συνθετών, εκπροσώπων των μεταγενεστέρων σύγχρονων τάσεων.

Δύο μεγάλες καλλιτεχνικές προσωπικότητες, ο Daniel Barenboim και ο Pierre Boulez, ένωσαν ως συνεργάτες, την ακτινοβολία τους σε μία περιοδεία σε Λονδίνο, Βερολίνο, Βιέννη, Μπάντεν-Μπάντεν και Έσσην, το καλοκαίρι του 2011. Ερμηνεύοντας τα κονσέρτα No 1 και No 2 του Liszt, στη συναυλία που έδωσαν στο Ruhr Piano Festival στην αίθουσα Essen Philharmonie, χάρισαν ταυτόχρονα στην παγκόσμια δισκογραφία, μια σπάνια ζωντανή καταγραφή με τη συμβολή της Deutsche Grammophon και της Berlin Staatskapelle Orchestra. Περιλαμβάνονται επίσης ως encore, τα έργα *Consolation No 3* και *Valse oubliée No 1*.

Όπως υποστηρίζει ο Barenboim, επέλεξε την ερμηνεία των δύο αυτών απαιτητικών δεξιοτεχνικών κονσέρτων για να παρουσιάσει παράλληλα και τις συνθετικές αντιθέσεις μεταξύ των δύο έργων. Τα ηχοχρώματα των κονσέρτων του Liszt θυμίζουν τα ηχοχρώματα του Lohengrin του Wagner.

Ο Γάλλος πιανίστας Pierre-Laurent Aimard καταθέτει σε ένα διπλό cd τη δική του άποψη - αφιέρωμα στον Liszt. Η συλλογή ξεχωρίζει τόσο για την ποιότητά της, όσο και για τις βαθιές αντιθέσεις που διαφοροποιούν συνθέτες και

παρουσιαζόμενα έργα.

Όλα εν τέλει ενοποιοούνται από μία «υπόγεια ρομαντική γραμμή» που τα διαπερνά, είτε πρόκειται για τους πολύ κοντινούς προς τον Liszt συνθέτες, όπως ο φίλος του Wagner, είτε πρόκειται για τους μεταγενέστερους του. Με αυτή τη λογική ο Aimard παρουσιάζει έργα του τιμώμενου συνθέτη μαζί με έργα των Richard Wagner, Alexander Scriabin, Alban Berg, Bela Bartok, Maurice Ravel, Olivier Messiaen καθώς και του κατά πολύ νεώτερου Ιταλού Marco Stroppa.

Αναλυτικότερα: στον πρώτο δίσκο το έργο *La lugubre gondola* του Liszt με τη *Piano Sonata (www 85)* του Richard Wagner, το *Nuages gris* με την πασίγνωστη και εμβληματική *Piano Sonata op. 1* του Alban Berg και τέλος το *Unstern! Sinistre* με δύο σονάτες (*Sonata in B minor* και *Piano Sonata no 9*) του Alexander Scriabin.

Ο δεύτερος δίσκος αντιπαραβάλλει το *Aux cypres de la Villa d'Este I* με το *Nenie* του Bela Bartok, το *Saint Francois d'Assise: La predication aux oiseaux* με το *Tangata manu* του Marco Stroppa, *Les Jeux d'eau a la Villa d'Este* με το *Jeux d'eau* του Maurice Ravel και τέλος το *Vallee d'Obermann* με το *Le Traquet stapazin* του Olivier Messiaen.